Vaderschapskennis, nr. 7 –

Augustus 2022

versie 27-08-2022

Connect2Fathers –> Fathers4Fathers – Daddycation – Betrokken vaders

Kennisbank 'vaderschap'

© Bob de Raadt
Freelance Contextueel Maatschappelijk Werker – Methodisch Ouderbegeleider – lid Connect2Grow > Connect2Fathers – Auteur/boekenrecensent – Assistent onderzoek bij de afd. Verloskunde-Gynaecologie Erasmus MC Sophia – VaderGids - ROTTERDAM. www.bobderaadt.nl
https://www.bobderaadt.nl/vaderschap.php (interviews & boekrecensies)
https://www.bobderaadt.nl/connect2fathers.php (Rotterdams project 'vaderschap')
https://www.bobderaadt.nl/socialeverloskunde.php (kwetsbare zwangeren/risicofactoren)
https://www.bobderaadt.nl/vaderschapskennis.php (magazine vaderschap & ontwikkelingen)
https://www.bobderaadt.nl/ouderschapchristelijkgeloof.php > Daddycation / betrokken vaderschap - /VaderKracht

@ bobderaadt@live.nl
Ook op: LinkedIn – Instagram – op YouTube:
https://www.youtube.com/channel/UC1Xmtq06KlofGRFNGlqNakQ -
https://youtu.be/y9WX_gspePw

*** Correspondenten: Wim de Jong, Johan de Gruijter**

Vaderschapskennis nr. 7; augustus 2022

Inhoudsopgave:

- Redactioneel *(door Bob de Raadt)* **– pag. 2**
- Agenda - pag. 4
- Publicaties - pag. 4
- Artikel: 'Ode aan het vaderschap', verslag van een symposium, op 7 juni 2022 - pag. 5
- Berichten – pag. 8
- Blog: Pensioen (1) Een moment van transitie / Ode aan het vaderschap - pag. 14
- Reviews/recensies - pag. 16:
> *Stilstaan bij trauma – Een heldere uiteenzetting over het ontstaan van trauma en de traumaverwerkingsmethode van Franz Ruppert'* - auteur: Vivian Broughton (Eeserveen: Uitg. Mens!).
> Heller D.P. (2019) **-** *De kracht van gehechtheid - Het innerlijke vermogen ontwikkelen om diepgaande en bestendige relaties aan te gaan* - Uitg. Mens! – Eeserveen.
– Bijlagen (pag. 19):
1. Publicatie-overzicht (overgenomen uit de Augustus Nieuwsbrief van SIRG-FCAR).
2. Boekrecensie, door Bob de Raadt; *Erfgrens, waar het vaderschap schuurt* – Marco Martens (Uitg. De Meent, 2022); in: *Nieuwsbrief Ouders Centraal*, 11-08-2022.

Redactioneel:

Zorgen onder ouders.

De afgelopen maand troffen mij een aantal berichten en artikelen over de sores van mensen, ouders; grote sores en kleine sores; beroepsgerelateerd en ouderschapsprobleem. De grote sores zijn ook geen ver-van-mijn-bed-show meer, want de grote (mondiale, economische, (geo)politieke, financiële, medische (coronavirus, apenpokkenvirus e.d.) problemen raken zeer veel huishoudens (uitkeringsgerechtigden en midden-inkomens), in Nederland, in Europa en wereldwijd. Grote problemen als oorlog, dreiging met oorlog, droogte en andere natuurrampen (soms man - made disasters / antropogene rampen), armoede, honger.

Vakblad Vroeg berichtte over de groeiende zorgen van ouders: ´Ruim een derde van de ouders maakt zich zorgen over de toekomst van hun kind. Ook ervaren ouders veel stress bij de opvoeding. Bij problemen met hun kinderen vragen ouders minder vaak hulp aan familie en vrienden. Dit blijkt uit de Kindmonitor van de GGD Hart voor Brabant". [1] (https://www.ouderscentraal.nl/veel-zorgen-onder-ouders-over-toekomst-kind/)[2] Voor de toekomst maken ouders zich vooral zorgen om de leerprestaties en de beeldschermtijd van hun kind. Er is meer opvoedstress bij ouders, een hoger ziekteverzuim onder kinderen, meer huisartsbezoek door kinderen en minder controles bij de tandarts. Andere gesignaleerde problemen zijn: psychosociale problematiek (Steegers e.a, Roseboom), minder weerbaarheid, meer beroep op professionele hulpverlening. Positieve ontwikkelingen: kinderen eten meer fruit, drinken minder suikerhoudende drankjes, drinken meer water en spelen vaker buiten. Iets minder dan de helft van de kinderen in de leeftijd 4-11 jaar (46%)

[1] Brabantscan: www.brabantscan.nl - Bron: ggdhvb.nl

[2] Nieuwsbrief van 11-08-2022.

beweegt dagelijks minimaal 1 uur. Toch vindt 80% van de ouders dat hun kind voldoende beweegt.

Gemeenten kunnen inzetten op programma's zoals Kansrijke Start, Kind naar Gezonder Gewicht, Gezonde Kinderopvang en Gezonde School, JOGG en de Rookvrije Generatie om samen met hun ketenpartners te werken aan een samenhangend beleid voor een gezonde generatie. Een andere kans biedt het gegeven van familiesteun: adviezen en steun vanuit de directe familie- en vriendenkring.

Sociaal werker; stil verzet.
Marc Hoijtink (2022) signaleert in *Vakblad Sociaal Werk* een (dreigende) uittocht van sociaal werkers uit het werkveld van het sociale domein: knellende regels, bezuinigingen op sociaal beleid, wachtlijsten, (te) zware caseload, verwaarlozing, onmacht, bureaucratie, werkdruk, gebrek aan langdurige begeleidingsmogelijkheden (Engbersen e.a., 2022), morele stress. Er is een vorm van stil protest, een soort loyaal verzet. Persoonlijke zingeving staat in dit werkveld onder druk (Veldboer, 2022). Toch zijn de sociaal werkers een belangrijke schakel (een soort cement) in de samenleving (De Raadt & De Mönnink, 2021), ook in de steun aan ouders (en vaders > in het vrijwilligerswerk, in de wijken). Ingegeven door compassie, professionaliteit, persoonlijke motivatie, zingeving en naastenzorg.

'Culturele klimaatverandering'.
Grote indruk heeft het indringende boek van Jonathan Sacks *'Moraal'* (2020) op mij gemaakt. Een waardevolle analyse van de huidige maatschappelijke tendensen en problemen. Een must-read! Een analyse over de eenzaamheid in de samenleving, de invloed van sociale media, de geëxplodeerde nadruk op zelfhulp, het wegvallen van gezin en familie als sociale steun en cohesie, de verschuiving van 'wij' naar 'ik', het verlangen naar 'hoop'. Sacks voert een pleidooi voor solidariteit, terugkeer van menselijke 'waardigheid', naastenliefde en – zorg, morele principes, 'anderhulp' en 'anderrespect' (p.13), de kracht van 'wij', loyaliteit, integriteit, toewijding, (besef van) verantwoordelijkheid, wederkerigheid, mentorschap, onbaatzuchtigheid, bescheidenheid: 'een culturele klimaatverandering'. Zijn pleidooi wordt door vele voorbeelden en ervaringen onderstreept. Op het vlak van 'vaderschap' trof mij de volgende gedeelte over jonge overtreders van een bepaald vergrijp. Gevangenisstraf dreigt voor hen. Sacks gaat in "gesprek met jongens van rond de 18 jaar en afkomstig uit gebroken gezinnen waar misbruik had plaatsgevonden. Toen ik met hen in gesprek probeerde te komen over hun jeugd reageerden ze afwerend, uit loyaliteit jegens hun familie. Daarom veranderde ik van tactiek en vroeg: 'Op een dag zullen jullie kinderen hebben. Wat voor vader zouden jullie willen zijn?' Toen begonnen ze te huilen. Ze zeiden dingen als: 'Ik zou geen vader zijn die zich er makkelijk van af maakt, maar ik zou er voor zorgen dat er regels zijn en als de kinderen me nodig hebben, zal ik er voor hen zijn. Altijd"[3]. Dit raakte Jonathan Sacks diep[4].

[3] Jonathan Sacks woonde en werkte in Engeland, waar hij veel nood zag. Een klein bericht in de krant geeft een belangrijke tendens aan: Jonge Engelse moeder is vaker ongehuwd. "In Engeland en Wales zijn voor het eerst meer baby's geboren bij ongehuwde moeders dan bij getrouwde moeders. Van de 624.828 vorig jaar geboren baby's was 51,3 procent buitenechtelijk doordat de moeder niet was getrouwd" (Ned. Dagblad, donderdag 11-08-2022, pag. 12). Dit brengt mij bij de vraag: "Waar zijn de bio-vaders?" Welke perspectief hebben zij om betrokken te zijn bij hun kind? Is deze tendens in het belang van het kind? Wat is het toekomstperspectief voor deze kinderen en hun vaders? Ook dit is een kwestie van moraal.

[4] Pag. 85, '*Moraal. Waarom we haar nodig hebben en hoe we haar kunnen vinden'* (Utrecht: KokBoekencentrum Uitgevers).

Presentie en ouders.
Zomaar een aantal zorgelijke ontwikkelingen, waar ouders en dus ook vaders mee te maken hebben. Laat sociaal werkers daar ook werk van maken, dat zij daartoe hun stem verheffen, loyaal zijn aan deze ouders, aanwezig en present blijven i.p.v. exit gaan, hun schouders zetten onder een culturele klimaatverandering als loyaal verzet! Daar is onze naaste moreel mee gediend.

Referenties:
- Engbersen, R. e.a. (2022) – *Het geheim van de lange relatie. Continuïteit als voorwaarde voor een effectief sociaal werk* – Uitgave: Movisie.
- Hoijtink, M. (2022) – Stil verzet - Over de uitstroom van sociaal werkers; in: *Vakblad Sociaal Werk* – nr. 4, aug., pag. 6-10 – Houten: BSvL.
- Raadt, B. de, H. de Mönnink (2021) Psychosociale stressreductie – Het generalistische specialisme van sociaal werkers – *Vakblad Sociaal Werk,* 5/2021.
- Roseboom, T. (2022) – *Gelijk goed beginnen – Succesvol bouwen aan de basis voor gezonde generaties* – Utrecht: De Tijdstroom.
- Steegers, E.A.P., A.J.M. Waelput, P-H.T.M. Peeters (2021) *Sociale Verloskunde. Het noodzakelijke samenspel tussen kwetsbare moeder, medische zorg en sociaal domein* – Utrecht: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Sacks, J, (2020) – Moraal. Waarom we haar nodig hebben en hoe we haar kunnen vinden – Utrecht: KokBoekencentrum.
- Veldboer, L. (2022) – De financiële uitholling van het sociale domein. We moeten het hebben over schaarste; in: *Vakblad Sociaal Werk* – nr. 4, aug., pag. 21-23. Zie ook op vindplaats: https://youtu.be/337tcHt-KXiU .

Agenda:

- 11-08-2022 Overleg gehad met Lisan Hidding; over het onderzoek 'Kansrijke Start'-ZonMW-project, met Mijke Lambregste- van den Berg (psychiater, kinder- en jeugdpsychiater, IMH-specialist) > Kansrijke start in de eerste 1000 dagen van het leven van een kind. **Project: Making big data meaningful for a promising start – ZonMW** – www.zonmw.nl > Kansen voor kinderen met betekenisvol datagebruik. Projectnummer: 123818001. Projectleider en penvoerder: dr. T.A.J. Houweling, Erasmus MC. Op 12 en 20 oktober zijn er deelsessies, voor zorgverleners.
- 14-12-2022 > https://www.ouderscentraal.nl/congres-goed-contact-met-prille-ouders/ **Congres 'Goed contact met prille ouders'.**

Publicaties:

- https://www.youtu.be/y9WX_gspePw : ingekorte versie van het middagsymposium: 'Ode aan het vaderschap' op 07-06-2022. Afscheidssymposium.
- David Borman (2022, 1e druk) *Je eerste 1000 vaderdagen; praktische adviezen voor betrokken vaders: van zwangerschap tot peuter* – Amsterdam: Uitg. Unieboek/Het Spectrum – ISBN 978 90 000 38244 6.
- https://www.ouderscentraal.nl/herkenbaar-verhaal-over-schurend-vaderschap/ boekrecensie, door Bob de Raadt; *Erfgrens, waar het vaderschap schuurt* – Marco Martens (Uitg. De Meent, 2022); in: Nieuwsbrief Ouders Centraal, 11-08-2022. (Zie bijlage 2). Ook op https://www.bobderaadt.nl/vaderschap.php

- *VaderKracht Centraal* nr. 3, juli 2022; christelijk geïnspireerd vaderschapsmagazine; digitaal magazine > vindplaats: https://www.bobderaadt.nl/ouderschapchristelijkgeloof.php > VaderKracht Centraal
- Bron: https://www.cgmv.nl/blog/moment-van-transitie Bob de Raadt, 02-08-2022, blog: Pensioen (1) Moment van transitie.
- Boekrecensie: *'Stilstaan bij trauma – Een heldere uiteenzetting over het ontstaan van trauma en de traumaverwerkingsmethode van Franz Ruppert'*- auteur: Vivian Broughton (Uitg. Mens – Eeserveen); review door Bob de Raadt; in: *Vakblad Sociaal Werk*, nr. 4, aug. 2022, pag. 34-35; Houten: Uitg. Bohn Stafleu van Loghum. ISSN2468-7456.

&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&

Artikel:

'Ode aan het vaderschap', verslag van een symposium, op 7 juni 2022 (first version).

Door: Bob de Raadt, contextueel maatschappelijk werker, gastdocent Erasmus MC, assistent onderzoek Verloskunde Erasmus MC Rotterdam, vader & vadercoach, boekenrecensent, eigenaar www.bobderaadt.nl

Inleiding

De afgelopen jaren heb ik als medisch maatschappelijk werker in het Erasmus MC Sophia Rotterdam, werkzaam zijnde voor de afdelingen Verloskunde en Neonatologie, meer en meer aandacht besteed aan de rol en de positie van aanstaande, biologische vaders. Deze focus ontbreekt vaak binnen de gynaecologische begeleiding en in de geboortezorg. Vaker is de focus gericht op moeder en kind.
- Waar zijn de – betrokken- vaders tijdens de zwangerschapsperiode?
- Welke rol hebben zij (krijgen zij? nemen zij? verlangen zij?) tijdens de zwangerschap van hun partner en hoe geven zij invulling aan dit – aanstaande – vaderschap?
- Hoe worden zij bij de 1000 dagen (van conceptie tot het derde levensjaar van het kind) bij de begeleiding vanuit de geboortezorg betrokken?
- Hoe kunnen de – aanstaande- vaders kennis opdoen over allerlei aspecten van zwangerschap en bevalling?
- Hoe komen zij aan hun deskundigheid als vader?
- Bestaan er cursussen voor vaders?
- Wordt er naar hun wensen, verlangens, ideeën, vaderschapsvisie gevraagd?

Of is de focus met name gericht op de zwangerschap, de kwetsbare zwangere vrouw en de aanwezige risicofactoren? Dat laatste is natuurlijk niet onbelangrijk, als de focus maar ook op de kwetsbare bio-vader en de verkenning van bestaande risicofactoren bij hem gericht wordt. Natuurlijk mag het zicht op beschermfactoren ook niet ontbreken. Zo kan hun beider ouderschap in al z'n segmenten worden geïnventariseerd en verbeterd.

Segmenten

Het zijn vragen naar de erkenning van het kind door de vader, naar hun huisvesting, naar de – gezamenlijke – financiën, inkomsten en uitgaven en de kostenverdeling, naar de werksituatie(s) en de bekendheid met verlofregelingen, naar hun feitelijke zwangerschapskennis (weten zij wat hen te wachten kan staan?) en hoe zij elkaar daarin kunnen (onder)steunen. Hun sociale netwerk, hun onderlinge communicatie en afstemming, afspraken met de kraamzorg, vervoersaspecten, een

oppasplan voor de andere kinderen. Hebben zij een vorm van een bevallingsplan gemaakt, als een zo goed mogelijke voorbereiding?

Risicofactoren en beschermfactoren, bij moeders en bij vaders.

Waar moet je dan aan denken? Armoede, sociaal isolement, moeizame relaties, psychiatrische voorgeschiedenis, middelengebruik, fysieke en verstandelijke beperkingen, relatieproblemen en een afstandelijke vader, culturele achtergrond en migratieproblemen, moeite met de hulpverlening. Deze risicofactoren zijn uitgebreid beschreven in het boek *'Sociale Verloskunde'* (Steegers e.a., 2021).

Symposium 'Ode aan het vaderschap'

Verschillende sprekers hebben aandacht besteed aan de kwetsbare situaties bij zwangerschap en (aanstaand) ouderschap, bij moeders en bij vaders. Diverse invalshoeken kwamen aan de orde: risicofactoren binnen de sociale verloskunde, postnatale depressiviteit bij vaders, migratie-achtergronden, maatschappelijk werk en gezinsbegeleiding, focus op vaderschapsontwikkeling, da(a)dkracht (persoonlijke kijk op (mijn) vaderschap door mijn dochters), pleidooi voor meer aandacht voor de vader(s) in het sociale verloskunde en de geboortezorg.

Prof. dr. Eric Steegers, hoogleraar gynaecologie, is ingegaan op het brede segment van sociale verloskunde: de armoedeproblematiek in bepaalde Rotterdamse wijken en de daarmee samenhangende risicofactoren bij conceptie en zwangerschap en de kansen voor baby's op een kansrijke start in het leven. Tienerzwangerschappen, alleenstaande moeders, huiselijk geweld, illegaliteit, onverzekerde status, middelengebruik, psychiatrische problematiek, jeugdtrauma's, verstandelijke beperking, een gering opleidingniveau, een zwak zelfbeeld, naast gediagnosticeerde gynaecologisch-medische problematiek: deze aspecten kunnen ontregelende en complicerende factoren zijn, die een zwangerschap belasten voor een zwangere vrouw. Dit heeft ook z'n invloed op de partnerrelatie en op het ouderschap van de biologische vader. Dit is ook de reden dat – aanstaande – vaders betrokken moeten worden bij de verloskundige zorg. Ter versterking van het ouderschap, als steun voor de moeder en in het belang van het kind. Het is de visie van de 'levensloopbenadering, van preconceptiegezondheid en statistische gegevens n.a.v. geboortes met een laag geboortegewicht en vanwege vroeggeboorte. Het belang van voorlichting en zorg bij preconceptie. Het voorkomen van babysterfte, zeker in achterstandswijken. De Sociale Verloskunde omvat het medische domein, de zorgverleners, de gemeenten, het sociale domein en de combinatie van preconceptiezorg, geboortezorg, kraamzorg, jeugdgezondheidszorg en interconceptiezorg. Steegers vertelde over de zorginnovatie sinds 2008: het groeien naar het huidige programma van Kansrijke Start en de hulpverlening door Moeders van Rotterdam. Ook gaf hij aan geïnspireerd te zijn door de reeks van artikelen van Bob de Raadt op het vlak van contextueel maatschappelijk werk en vaderschapsontwikkeling.

Dr. Mijke Lambregtse-van den Berg, o.a. psychiater en kinder- en jeugdpsychiater, besteedde aandacht aan de kwetsbaarheid van ouderschap in de eerste 1000 dagen. Zij stond stil bij de postnataledepressie (PND) bij vaders en de mogelijke oorzaken daarvan. Het betreft dan het ontbreken van mannelijke voorbeelden voor vaders, financiële verantwoordelijkheid voor het gezin en de ongelijke rechten m.b.t. geboorteverlof. Een belangrijke factor is een slechte voorbereiding op het vaderschap. Ook het feit van een huilbaby kan een rol spelen. Lambregtse vindt het belangrijk om drempels te slechten om vaders te helpen in hun vaderschap te groeien: (h)erkenning van psychische klachten, doorbreken van het taboe, het stigma en de visie op 'mannelijke' eigenschappen, zicht op de invloed vanuit de wederzijdse relatie van partners/ouders, naast het bieden van screening en passende zorg. Bij Daddy's Place in Rotterdam hebben vaders aangegeven wat hun wensen en verlangens zijn om met andere vaders over (hun) vaderschap te praten.

Dr. Hilmar Bijma, gynaecoloog, is ingegaan op de 1e 100 + 1e 1000 dagen: de ontwikkeling van bevruchting > zwangerschap > 0-3 maanden > 3-12 maanden en van 12-24 maanden. Met daarbij het belang van de betrokkenheid van de vader: diens aanwezigheid, steun, begrip, geduld en zijn sympathie voor z'n kwetsbare zwangere vrouw. Wat zijn belangrijke factoren voor de rol van de vaders? De life-style, de visie op het vaderschap, self-efficacy, psychosociale factoren, het netwerk, de sociaal-culturele context, het gemeentelijk beleid, de maatschappij, wetgeving en landelijk beleid. Een goede ouder-kind relatie is belangrijk voor de hersenontwikkeling, de veerkracht, voor een gezond stresssysteem, voor het (leren) uiten van emoties, de hechting, gezonde relaties, de gezondheid zelf en voor nu en de toekomst. Verder vertelde zij over de resultaten van het project Connect2Grow (een samenwerkingsverband van de Gemeente Rotterdam & afdeling Verloskunde van het Erasmus MC).

Drs. Fernanda Sampaio de Carvalho, klinisch psycholoog-psychotherapeut en IMH-specialist, ging diepgaand in op aspecten van 'transcultureel ouderschap'. Over de effecten van migratie, de offers en de verwachtingen, verwerkingsaspecten m.b.t. zowel de buitenwereld als de binnenwereld. Ook stond zij stil bij de specifieke positie en rol van de migrantvader (over diens onmacht en soms het gediskwalificeerd worden). Hoe kan hij de juiste vaderruimte innemen?

Carola Scholten, medisch pedagogisch zorgverlener, stond stil bij het belang van 'vaders in het spel': stoer en zorgzaam, soms ietwat ruw, soms op een gekke, entertainende manier, met games, probleemoplossend spel, met sport en avontuur.

Roland Rodgers, coördinator in het jeugdhulpverlening in Rotterdam, vertelde dat veel vaders binnen zijn werkdomein afwezig zijn, terwijl hij zelf terug kan zien op het hebben van een actief betrokken vader. Een aantal jaren geleden deed hij onderzoek naar de vaderbetrokkenheid op Aruba, mede vanwege zijn eigen Arubaans-Nederlandse roots. Hij schetste historische lijnen over de rol van de man (slavernijperiode) en de matrifocale cultuur op Aruba. Hij signaleert dat vaders weldegelijk betrokken willen zijn bij hun kind(eren) en dat deze positieve houding van vaders versterkt wordt doordat zij een specifieke vaderschapstraining op Aruba volgen. Dat is een mooie ontwikkeling.

Als grote verrassing bleek achter de titel **'Da(a)dkracht'** een verhaal van mijn dochters te zitten die verslag deden van mijn ontwikkeling als (hun) vader, aan de hand van vele foto's. Dat was een amusante presentatie.

In de slotlezing heb ik **(Bob de Raadt)** aandacht gevraagd voor meer betrokkenheid van vaders binnen de 1000-dagen-projecten. Ik denk hierbij aan 'vader-voor-vader'-gesprekken op de medische afdelingen, aandacht voor 'Daddycation', zicht op taal die vaders uitnodigt om bij controle-afspraken op de poli te komen, let op hun mimiek als zij voor het eerst de harttonen van hun baby horen, waardeer hun inzet in onzekere en hectische tijden. In een groot aantal stellingen[5] heb ik dit pleidooi verwoord.

Het is een boeiend en veelzijdig symposium geworden. Alle presentaties zijn te zien op https://www.bobderaadt.nl/socialeverloskunde.php > ode aan het vaderschap!. Zie ook op het You Tube-kanaal: https://www.youtube.com/channel/UC1Xmtq06KlofGRFNGlqNakQ

Correspondentie via bobderaadt@live.nl

Literatuur:

[5] Zie op: https://www.bobderaadt.nl/socialeverloskunde.php > odeaanhetvaderschap / stellingen

- Borman, D. (2022) *Je eerste 1000 vaderdagen; praktische adviezen voor betrokken vaders: van zwangerschap tot peuter* – Amsterdam: Uitg. Unieboek/Het Spectrum.
- Leij, S. van der (2020) *Daddycation – toegewijd vader zijn* – Heerenveen: ArkMedia.
- Raadt, B. de (2018) 'Huidhonger' vraagt om betrokken vaders; *Vroeg, Vakblad over vroegsignalering en integrale vroeghulp* - 35/2:4-5.
- Raadt, B. de, H. de Mönnink (2021) Psychosociale stressreductie – Het generalistische specialisme van sociaal werkers – *Vakblad Sociaal Werk,* 5/2021.
- Roseboom, T. (2022) – *Gelijk goed beginnen – Succesvol bouwen aan de basis voor gezonde generaties* – Utrecht: De Tijdstroom.
- Steegers, E.A.P., A.J.M. Waelput, P-H.T.M. Peeters (2021) *Sociale Verloskunde. Het noodzakelijke samenspel tussen kwetsbare moeder, medische zorg en sociaal domein* – Utrecht: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Tilburg, R. van (2020) *Kickstart je vaderschap – over vader worden en de beste start creëren als gezin* – Breda: VaderMagazine.
- http://www.bobderaadt.nl/vaderschap.php (interviews en vaderverhalen)
- http://www.bobderaadt.nl/connect2fathers.php (project vaderbetrokkenheid)
- http://www.bobderaadt.nl/vaderschapskennis.php (digitaal magazine 'vaderschap')
- http://www.bobderaadt.nl/socialeverloskunde.php > odeaanhetvaderschap
- https://www.youtube.com/channel/UC1Xmtq06KlofGRFNGlqNakQ (video's)

&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&

Berichten:

- Sinds 2 augustus 2022 hebben werknemers recht op **9 weken betaald ouderschapsverlof** (70% van hun salaris, vanuit het UWV; op te nemen in het eerste levensjaar van de baby). Tot nu toe hadden werknemers recht op 26 weken onbetaald ouderschapsverlof tot hun kind 8 jaar is. Die 26 weken verlof blijven staan, maar de eerste negen weken worden nu dus betaald. De overige 17 weken blijven onbetaald, tenzij er andere afspraken zijn gemaakt (bijv. in een CAO). Het nieuwe betaalde ouderschapsverlof komt bovenop de al bestaande regelingen voor zwangerschapsverlof en het geboorteverlof voor vaders[6].
- Meer informatie:
  - https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ouderschapsverlof/invoering-van-2-maanden-betaald-ouderschapsverlof
- - https://www.uwv.nl/werkgevers/overige-onderwerpen/betaald-ouderschapsverlof/index.aspx

- De film *'Les Intranquilles'* (de rustelozen) gaat over het leven van een bipolaire vader. Een verhaal wat een bipolaire stoornis doet met een relatie, met een gezin, met een zelfbeeld, met een gezinsgeschiedenis, in de 'vader-zoon'-relatie. De regisseur kent dit fenomeen uit zijn eigen leven. Hij groeide op in een gezin met een bipolaire vader. De filmrecensent noemt het een aangrijpend en invoelend verhaal. Een film met sterke

[6] Zie op: https://www.24baby.nl/geboorte/kraamtijd/vaderschapsverlof/ - https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/geboorteverlof-en-partnerverlof/geboorteverlof-voor-partners https://www.arbeidsrechter.nl/blog/2020/07/10/wet-invoering-extra-geboorteverlof-wieg-in-werking-getreden.

hoofdrollen. Regie Joachim Lafosse. (Bron: ND, 12-08-2022; Gulliver, pag. 10; door Jaap-Harm de Jong).

- https://www.ad.nl/gezin/maarten-op-de-negenmaandenbeurs-knapte-er-iets-alles-draait-altijd-om-de-mama-s~a83e6949/[7]. Maarten vertelt in dit interview het volgende: "Al jaren komt vader **Maarten Fest** (40) op de negenmaandenbeurs. Eerst als vader van jonge kinderen, en nu zijn kinderen al wat ouder zijn (9 en 6) als oprichter van '*Papa's wereld*', een blog[8] voor vaders. Ieder jaar valt hem weer hetzelfde op. Iets wat hem behoorlijk pissig maakt. "Echt bijna álles op de beurs is gericht op de mama's. De papa's blijven achter." Naast dit interview is Marten Fest ook actief als blogger en het maken van spreuken, als tegeltjeswijsheid, bijv.:

https://papaswereld.nl/ - **https://papaswereld.nl/papa-zijn-is-wakker-worden-met-een-kind-op-je-hoofd/** - **https://www.instagram.com/papaswereld/** - **https://www.youtube.com/channel/UCT0GthQZrPKawQQPaRw6SAg**

- **https://familyfactory.nu/product/durftedelen/ via** familyfactory@vanveldhuizenstichting.nl

[7] https://www.ad.nl/gezin/maarten-op-de-negenmaandenbeurs-knapte-er-iets-alles-draait-altijd-om-de-mama-s~a83e6949/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

[8] https://papaswereld.nl/

- **David Borman (2022, 1e druk)** ***Je eerste 1000 vaderdagen; praktische adviezen voor betrokken vaders: van zwangerschap tot peuter*** – Amsterdam: Uitg. Unieboek/Het Spectrum – ISBN 978 90 000 38244 6.

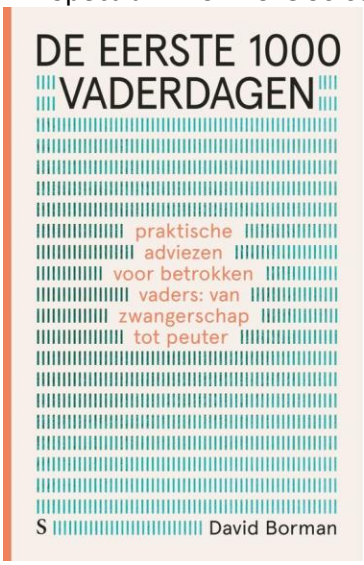

Beschrijving

Een betrokken vader zijn, hoe doe je dat? Er is zoveel informatie voor (aanstaande) moeders, maar vaders delven vaak het onderspit. En dat terwijl onderzoek keer op keer het belang van de rol van de vader – of partner – aantoont. Zeker in de eerste cruciale periode, die steeds meer in de aandacht staat: de eerste duizend dagen, vanaf de bevruchting tot de tweede verjaardag. Met dit boek ontdek je hoe je tijdens de zwangerschap, de bevalling én daarna van onschatbare waarde kunt zijn als partner.

'Je eerste 1000 vaderdagen' zit bomvol up-to-date informatie, inzichten, tips, adviezen, ervaringsverhalen en gesprekskaarten. Van wat je partner mag eten, tot de echo's waar je echt bij moet zijn, van wat er allemaal in de vluchtkoffer moet zitten tot hoe je je relatie leuk houdt in het hectische eerste jaar. Bereid je optimaal voor en ontdek hoe je tijdens de zwangerschap, de bevalling en daarna van onschatbare waarde kunt zijn.

Met een voorwoord van Tessa Roseboom, hoogleraar vroege ontwikkeling en gezondheid en auteur van De eerste 1000 dagen

Je eerste 1000 vaderdagen

David Borman

Uitgeverij Spectrum

(Bron: https://www.ouderscentraal.nl/product/je-eerste-1000-vaderdagen/)

- In de nieuwsbrief van SIRG-FCAR[9] (August Newsletter) staan een aantal nieuwe publicaties vermeld m.b.t. het domein 'vaderschap'. In de bijlage 1 staat deze lijst, voor nadere studie en inventarisatie.

- **Goede start staat of valt met gunstige omgevingsfactoren**
  Recensie 'Gelijk goed beginnen' door Bob de Raadt

  'Succesvol bouwen aan de basis voor gezonde generaties' luidt de ondertitel van dit boek van de hand van prof. dr. Tessa Roseboom. Haar nieuwe boek is een inspirerend pleidooi om succesvol te bouwen aan de basis voor gezonde generaties. Volgens de auteur is een goed begin de slimste investering die we kunnen doen. 'Gelijk goed beginnen' schetst hiervoor de kaders. Het is een basisboek om het belang van een goed begin en een kansrijke start te onderstrepen. Bron: Nieuwsbrief Vakblad Vroeg, 26-07-2022.
  https://www.vakbladvroeg.nl/goede-start-staat-of-valt-met-gunstige-omgevingsfactoren/

- **Tijdschrift belicht rauwheid van verlies en rouw**
  Recensie Verweven, Tijdschrift voor kinderverpleegkundigen, Uitgeverij KinderThuisZorg door Bob de Raadt

  De nieuwe editie van het tijdschrift Verweven gaat over het indringende thema 'verlies'. De auteurs, Wouke Krol-Sondij en Aleid Steinstra-Sondij, beschrijven op een begrijpelijke manier over het niet te beschrijven verdriet, het gemis en de intense emoties. "De grote afwezige is de grote aanwezige": dat is levend verlies. Enerzijds gericht op het verlies of beperkingen, anderzijds op aanpassing en herstel. Ook staan zij stil bij het zinvolle onderwerp zelfzorg: wie is er voor de kinderverpleegkundige?
  Bron: Nieuwsbrief Vakblad Vroeg, 26-07-2022
  Lees verder > https://www.vakbladvroeg.nl/tijdschrift-belicht-rauwheid-van-verlies-rouw/

- In *Libelle* (nr. 27, 16 t/m 22 juni 2022, pag. 95-101) staan 3 vaderverhalen in het kader van vaderdag 2022 met de titel 'Vaders in hart en nieren'. "Het vaderschap kent anno 2022 vele vormen. Ivo, Julian en Hans vertellen over de eindeloze liefde voor hun kind(eren). Als ik die hele stoet kinderen zie, gloei ik van trots".
  Ivo spreekt over zijn 'vaderinstinct'.
  Julian (24 jaar) was pas 18 toen zijn 16-jarige vriendin onverwacht zwanger bleek te zijn. Nu is hij vader van Thijmen (5), Marieke (3) en Jesse (6 maanden). Hun relatie werd versterkt toen hun jongste kind, Jesse, vanwege het RS-virus in een ziekenhuis in Duitsland opgenomen moest worden. Toen waren Julian en Maureen op elkaar aangewezen. "Zaten we daar, met z'n tweetjes in een ander land, de artsen spraken geen Engels en wij moesten

[9] https://sirgfcar.wordpress.com/ - the Special Interest Research Group on Father-Child Attachment and Relationships (SIRG-FCAR) of the Society for Emotions and Attachment Studies (SEAS.

machteloos toekijken hoe onze baby lag te vechten voor zijn leven".
Over zijn eigen vader vertelt Julian: 'Mijn ouders zijn gescheiden toen ik een jaar was, om de twee weken was ik een weekend bij mijn vader. Ons contact verwaterde door de jaren. Toen hij een nieuw gezin begon en ik ouder werd, hielden die bezoekjes op. Dat liep gewoon zo, maar ik vond het niet leuk. Zelf wilde ik het anders doen. Ik wilde er onvoorwaardelijk voor mijn kind zijn". "Toen Jesse zo ziek was, kwam ook mijn eigen vader weer in mijn leven. In deze moeilijke periode stond hij voor ons klaar en is ons contact hersteld. Ook met Jesse is het gelukkig helemaal goed gekomen. Door deze ervaring weet ik dat ik echt niet zonder mijn gezin kan".
Hans (51) is pleegvader van Justin (14). Hij en zijn vrouw zijn bijna 20 jaar pleegouders en hebben 12 kinderen in huis gehad van wie er 3 echt bij het gezin zijn gaan horen. Samen hebben ze één biologische zoon (22).
Bijzondere vaderverhalen.

- Vaders zijn een vergeten groep in de ouderbegeleiding – José Koster.
  Bron: https://www.ouderscentraal.nl/vaders-vergeten-groep-ouderbegeleiding/ (22 november 2017).

Methodische Ouderbegeleiding en Methodische Vaderbegeleiding

José Koster geeft nuttige aandachtspunten in dit artikel:
Aandachtspunten

Voor het werken met jonge vaders zijn de volgende aandachtspunten van belang:

- Kijk eens naar de kaders van de organisatie van waaruit je werkt. Vanuit welk referentiekader kijk je? Welke vanzelfsprekendheden zijn er? In hoeverre worden vaders werkelijk als vanzelfsprekend ingesloten?
- Mogen vaders hun kind ook zonder de moeder ontmoeten? Eventueel met een begeleider of familielid, zodat het ook vertrouwd voelt voor moeder.
- Kijk eens naar het taalgebruik van jezelf als professional of van je organisatie.
- Ga eens naar de jonge vader zelf toe, in plaats van dat hij uitgenodigd wordt om bij moeder en kind in de opvang te komen. Ook eventueel zonder kind en biedt een gesprek aan over ouderschap.
- Zijn er voldoende mannen in de organisatie of in de buurt van de jonge vader, zodat de vader makkelijk in contact kan komen met andere vaders? Misschien zijn er vrijwilligers of ervaringsdeskundigen.
- Het kost vaak meer moeite om vaders te betrekken, maar dat komt ook door hoe we als organisaties en samenleving georganiseerd zijn. Kijk eens kritisch wat er in jouw organisatie zou moeten veranderen. En past de vorm waarin je werkt wel bij jonge vaders?
- Realiseer je dat vaders vooral op zoek gaan naar hun rechten en niet zozeer naar hulp of ondersteuning.

- Ga na waar de kwetsbaarheid zit bij de jonge vader en hoe hij die verpakt (met welk gedrag).
- Help jonge vaders weer de regie te krijgen. Moeders hebben nog steeds veel 'macht'.

José Koster

José Koster doceert, traint en coacht (teams) beroepskrachten en studenten in de omgang met ouders en leidt projecten op het gebied van werken met ouders en de (onderlinge-) communicatie.

- Gezondheid en fitness voor vaders: https://www.linkedin.com/posts/wim-de-jong-8508211a_lexmond-ameide-farmfittraining-activity-6934849810722123776-cyRq?utm_source=linkedin_share&utm_medium=ios_app

TIJD VOOR EEN DADBOD

Tijdens de zwangerschap en na de geboorte is er veel aandacht voor de vrouw. En terecht natuurlijk. Lichamelijk en mentaal gebeurt er veel en je leven wordt aardig op zijn kop gezet.

De lichamelijke veranderingen voor een man krijgen bijna geen aandacht, terwijl dit best wel belangrijk is voor de toekomst. Hormonaal wordt er nogal wat in gang gezet, waardoor je je anders gaat gedragen, en er soms ook lichamelijk anders uit kan gaan zien. Mannen gaan tijdens en na zwangerschap meer oestrogeen aanmaken. Dit hormoon zorgt er samen met oxytocine voor dat je je klaarmaakt voor het vaderschap. Je wordt hierdoor beter in staat gesteld om te zorgen voor je kind. Je wordt zachtaardiger omdat door het stijgende oestrogeen, je testosteron daalt. Kortom, allemaal prima voor na de geboorte.

Het nadeel is dat door het stijgende oestrogeen, en het dalende testosteron, je lichamelijk ook een verandering door maakt. Oestrogeen zorgt er voor dat je lichaam makkelijker vet opslaat.

Omdat je in deze periodes ook vaak korte nachten hebt, blijft je lichaam op zoek naar energiebronnen, en is de kans groot dat je meer gaat eten om meer energie binnen te krijgen. En waar het lichaam naar vraagt is dan niet een berg groente, maar snelle energiegevers als snoep of andere snel beschikbare koolhydraten.

Inmiddels heb ik nogal wat voorbeelden gezien waarbij iemand te lang in deze periode blijft hangen en nogal wat klachten kreeg.

Geen energie

Laag libido (soms ook wel is compleet weg)
Afnemende kracht en spieren
Toename van lichaamsvet rond de buik en borst
Geen daadkracht
Slecht immuunsysteem

Voor een man zijn dit echt vervelende klachten, omdat je vaak vader wordt tussen de 30 en 40. Na de 30 jaar neemt je testosteron al me 1 a 2 procent per jaar af.

Kortom, het is belangrijk om van de zwangerschap en de periode hierna te genieten, maar pak daarna wel de draad weer op. Bij Farm Fit Training zijn er de afgelopen maanden nogal wat mannen (opnieuw) vader geworden. Ze zijn allemaal binnen 2 weken na de geboorte weer terug om te komen sporten.

Focus op krachttraining en even niet op explosieve of high intensity soorten. Squat, dea dlift, press, pull en tillen.

Moet je dan weer vol gas gaan sporten? Nee, je ritme is anders, je slaap is vaak niet optimaal en dit zorgt niet voor een optimaal herstel. Focus dus weer op het opbouwen van het ritme, probeer toch zoveel mogelijk slaap te pakken (tip: stop met Netflix of ander nutteloos tijdverdrijf) en zorg dat je voeding weer optimaal wordt.

Genoeg eiwitten
Gezonde vetten toevoegen aan je dieet
Veel groente
Genoeg koolhydraten uit onbewerkte bronnen
En ja, even stoppen met bier..

&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&

Blog: Pensioen (1) Moment van transitie / Ode aan het vaderschap (mini-symposium op 7 juni 2022) [10].

Auteur: Bob de Raadt

Publicatiedatum: 2 augustus 2022 14:36; https://www.cgmv.nl/blog/moment-van-transitie

Pensioen (1): een moment van transitie
Bob de Raadt heeft zich goed voorbereid op zijn pensioen.

Met pensioen gaan is best een event, een schakelmoment in mijn leven. In oktober 2021 heb ik de Pensioen Aftrap Dagen (PAD) gevolgd en dat is voor mij erg zinvol geweest. Ik heb zicht gekregen op de financiële aspecten van de pensioenaanvraag en dat gaf meer overzicht.

Ik heb op mijn werk aangegeven dat ik graag een aantal uren betaald verder wilde gaan na mijn pensioendatum, doch daar was geen budget voor. Ik ben mij gaan richten op de feitelijke pensioendatum. Ik ben in mijn gesprekken als medisch maatschappelijk werker op de afdelingen Verloskunde en Neonatologie in het Erasmus MC Sophia te Rotterdam gaan aankondigen dat ik met pensioen zou gaan. Dat gaf duidelijkheid en ruimte om af te bouwen. Ik vond het best lastig, want gewoonlijk is de begeleiding intensief, vanwege de kwetsbare medische toestand van moeder en kind. Afbouwen betekent minder kunnen doen dan ik gewend was om te doen. Met pensioen gaan betekent afscheid nemen van collega's, patiënten en vertrouwde werkritmes. Loslaten is een emotioneel werkproces.

Afscheidssymposium

Ik heb gevraagd om een middagsymposium als afscheidscadeau en daar is volop de schouders onder gezet. Het is een prachtig minisymposium geworden met de toepasselijke titel: *'Ode aan het vaderschap'*![1] Vaak blijft de biologische vader te veel buiten beeld, om verschillende redenen. We hebben meer accent gelegd op het betrekken van de vader(s) bij de zwangerschap en de begeleiding van beide ouders. Ik heb een vragenlijst ontwikkeld om vaders meer vanuit hun hart hun betrokkenheid te helpen verkennen. "Hoe was het om voor de eerste keer de harttonen te horen tijdens de echocontrole?" Dan reageert een vader vaak met een glimlach op zijn gezicht. Dat is een teken van vaderbetrokkenheid, van binnenuit!

[10] Vindplaats: https://www.youtube.com/channel/UC1Xmtq06KlofGRFNGlqNakQ Op dit YouTube-kanaal zijn een aantal video-presentaties / lezingen terug te zien die tijdens afscheidssymposium gepresenteerd zijn. De PowerPointPresentaties van de lezingen zijn te vinden op http://www.bobderaadt.nl/socialeverloskunde.php > odeaanhetvaderschap. De lezingen geven een boeiend overzicht van de actuele stand van zaken binnen de sociale verloskunde qua risicofactoren bij kwestbare zwangere vrouwen en benadrukken het belang van adequate aandacht en begeleiding van (aanstaande) vaders tijdens de zwangerschapsperiode en postpartum (na de bevalling). Veelal worden dit nu 'de eerste 1000 dagen' genoemd.

Vaderbetrokkenheid

Ook tijdens de fase van de begeleiding op de afdeling neonatologie is de aandacht voor de vader erg belangrijk. Hij moet veel ballen in de lucht houden: geboorteaangifte doen, heeft z'n zorgen om zijn vrouw en het kind (vroeggeboorte, laag geboortegewicht, medische zorgen), moet rekening houden met de thuissituatie (andere kinderen, huishoudelijke taken) en afdelingsregels, contact houden met familie, werk en organisaties, boodschappen doen en tijd nemen om te rusten. Kortom: een verantwoordelijke en intensieve klus. Help hem maar om juist daarover te vertellen. Die aandacht maakt hem sterker.

Nieuwe activiteiten

Ik heb in mijn kerkelijke gemeente bijbelstudie-avonden mogen verzorgen over het thema: 'God de Vader, Jezus de Zoon en betrokken vaderschap'. Naast de inhoudelijke studies was het ook prettig om andere vaders te spreken over hun vaderschap en hun relatie met God de Vader. Vanuit dit initiatief is ook het digitale magazine *'VaderKracht Centraal'* ontstaan[2] ; de verbondenheid tussen God de Vader en betrokken vaders in hun vaderschap.

'Ode aan het vaderschap'

Het versterken van de vaderpositie, het belang van vaderemancipatie en het verbeteren van de vaderbetrokkenheid kwam vaak als thema voorbij op het afscheidssymposium. Met bijzondere sprekers: directe collega's, met wie ik veel heb samengewerkt, een collega-hulpverlener, die ik vroeger als patiënt begeleid heb en die vaderschapsbetrokkenheid op Aruba onderzocht heeft. Mijn eigen dochters, die een verhaal hielden over da(a)dkracht. Heel bijzonder en persoonlijk, over mijn vaderschap!

De overgang naar pensionado (toch een enorme transitie om mee te maken, van de ene op de andere dag!) is mij toch uiteindelijk meegevallen. Door de warme afscheidswoorden. Ik heb meegewerkt aan een webinar van de Hogeschool Rotterdam over het thema 'vaderschap' [3] en ik heb een preek mogen houden over 'God de Vader' op vaderdag, 19 juni jl. Bijzonder! Al deze activiteiten hebben mij geholpen om de transitie naar gepensioneerde met voldoening te maken.

Tot slot

Heel bijzonder is een geheel andere transitie, die in de eerste maand van mijn gepensioneerd-zijn heeft plaatsgevonden: ik ben voor het eerst opa geworden van een kleinzoon. Die verwondering en ontroering is weer een andere, intense ervaring.

Ik heb in ieder geval genoeg invulling kunnen geven aan de eerste weken van het gepensioneerd zijn. En daar hoort dit blog ook bij.

In Hem verbonden,
Bob de Raadt.

Reacties op deze blog zijn welkom op: bobderaadt@live.nl.

[1] Zie op http://www.bobderaadt.nl/socialeverloskunde.php > odeaanhetvaderschap
[2] https://www.bobderaadt.nl/ouderschapchristelijkgeloof.php > VaderKracht Centraal
[3] Zie op http://www.bobderaadt.nl/connect2fathers.php > Themadossier Vaderschap

Bob de Raadt was werkzaam als medisch maatschappelijk werker op de afdelingen Verloskunde en Neonatologie in het Erasmus MC-Sophia te Rotterdam. Sinds kort is hij met pensioen, maar hij blijft actief op het gebied van verloskunde. Zo geeft hij gastlessen, is hij vader & vadercoach en geeft hij pastorale counseling. Zie ook www.bobderaadt.nl.

&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&

Boekrecensie[11]: Stilstaan bij trauma. Een heldere uiteenzetting over het ontstaan van trauma en de traumaverwerkingsmethode van Franz Ruppert (first version).

Door: Bob de Raadt, medisch maatschappelijk werker en contextueel hulpverlener Erasmus MC Sophia, Rotterdam.

De titel van dit boek dekt op een sensitieve wijze de inhoud van deze herziene uitgave. Trauma is eigenlijk een intrigerend thema, dat in deze beschrijving diepgaande wortels heeft. Bessel van der Kamp noemt dat 'traumasporen'. Franz Ruppert heeft met het oog op het ontstaan van trauma een therapievorm ontwikkeld: de traumaverwerkingsmethode, waarvan de officiële naam luidt 'identiteitgeoriënteerde psychotraumatheorie en – therapie' (IoPT).

Het boek is bedoeld voor iedereen die zijn/haar eigen trauma wenst te onderzoeken en te helen. Heling betekent dat de schade van trauma niet langer ons leven beheerst en dat je een gezonde controle over je leven terugwint.

De auteur neemt je mee langs begrippen als 'symbiose' en 'autonomie'. Een gezond iemand is "in staat om een intieme relatie met anderen aan te gaan, terwijl hij in contact blijft met zichzelf als een afzonderlijk individu met een eigen autoriteit". Een getraumatiseerd persoon heeft een aantal kenmerken, zoals 'zich hulpeloos voelen en kan gemakkelijk overweldígd raken' of 'de goedkeuring van anderen te zoeken'. Broughton legt de link met twee trauma's die leiden tot de zeer verontrustende ervaring van het ongewenst en ongeliefd zijn: het 'identiteitstrauma' en "het 'liefdestrauma'. Dat vindt plaats in de prilste fase van iemands leven, voordat we een conceptueel geheugen hebben en over enige vorm van cognitief of verbaal vermogen beschikken. Zij gebruikt vier termen om het kenmerkende, diepliggende trauma te omschrijven: de situatie is **overweldigend**, er is sprake van een extreme **hulpeloosheid**, deze wordt als **levensbedreigend** ervaren en werkt splitsend, als **fragmentatie.** Zij beschrijft vier vroegkinderlijke existentiële fasen die tot trauma kunnen leiden: gebeurtenissen bij de bevruchting, tijdens de zwangerschap, bij de bevalling en kort na de geboorte. Zij onderschrijft daarnaast het belang van een liefdevolle verbinding tussen baby en ouder: oogcontact, voeding, emotionele veiligheid, koestering, wederzijdsheid.

Aan de hand van diverse illustraties geeft Broughton ons inzicht in de traumatische ontwikkeling van het kind. Hoe kun je jezelf leren kennen? Welke (primaire, secundaire en tertiaire) overlevingsstrategieën zijn er? Hoe werkt de zogenaamde 'dader-slachtoffer-dynamiek'? Wat is de betekenis en de impact van de zelfkeuze: "Ik neem mezelf, mijn leven en mijn trauma serieus!"

---

[11] Recensie door Bob de Raadt; in: *Vakblad Sociaal Werk*, nr. 4, aug. 2022, pag. 34-35; ISSN2468-7456; Houten - Uitg. Bohn Stafleu van Loghum.

Zij wijst daarmee een uitweg: het diep begrijpen van emotionele gevoelens van jezelf kan leiden tot "compassie voor jezelf". Zodoende kan er nieuw vertrouwen ontstaan en kunnen gezonde, veilige relaties ontwikkeld worden. De schrijfster noemt een aantal kenmerken van een gezonde relatie. Tot slot geeft zij inhoud aan de uitnodiging – verwoord door Franz Ruppert - om 'de zin van het verlangen' nader te onderzoeken. Dat onderzoek kan inzicht opleveren, door het ontdekken en zien van de verwarring van het getraumatiseerde systeem (de familie), soms in de loop van vele generaties. Of het begrijpen van de invloed hiervan op het vermogen van jouw ouders om voor jou te zorgen. Of het leren onderscheid maken tussen realiteit en illusie. Kortom: een ontdekkingstocht die tijd en energie kost en uiteindelijk persoonlijke vrijheid, zelfvertrouwen en gezondere, constructieve relaties opleveren. Een leerzame reis!

Broughton. V. (2020, 3e druk) - **Stilstaan bij trauma. Een heldere uiteenzetting over het ontstaan van trauma en de traumaveerwerkingsmethode van Franz Ruppert.**
Eeserveen: Uitgeverij Mens! (123 pp., €17,50).

&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&

Herstel tot gezonde gehechtheid

Door Bob de Raadt, medisch maatschappelijk werker en contextueel hulpverlener bij Erasmus MC Sophia, Rotterdam.

De kracht van dit boek ligt in de diepgaande beschrijving van verschillende vormen van gehechtheid: veilige gehechtheid, vermijdende gehechtheid, ambivalente gehechtheid, gedesorganiseerde gehechtheid. Diana P. Heller beschrijft in haar boek de verschillende gehechtheidsstijlen mede aan de hand van haar eigen ervaringen en haar persoonlijke groei.

"Als gehechtheid verstoord raakt, vertoont het kind vaak niet het nabijzoekende gedrag dat het nodig heeft om zich veilig te voelen". Het kind heeft behoefte aan compassie, huidcontact, liefdevolle blikken, glimlachen, het voelen van de hartslag: de 'interactieve regulatie' in ons zenuwstelsel. Door die aanwezige, ontvangen aspecten kunnen we onze sociale vaardigheden, talenten en onze levensvaardigheden verder op een veilige manier ontwikkelen.

Veilig gehechte mensen hebben in hun jeugd meestal genoeg liefde en ondersteuning gekregen vanuit hun directe omgeving, met verbondenheid op een gezonde, wederzijds gunstige manier.

Mensen met een vermijdende gehechtheid hebben de neiging om intimiteit op afstand te houden of het belang van relaties te bagatelliseren. Vanuit de beleving van verwaarlozing, te veel alleen gelaten zijn of afwijzing zijn door primaire personen.

Mensen met een ambivalente gehechtheid kennen veel stress door onzekerheid, onvoorspelbaarheden en inconsequenties. Zij hebben behoefte aan consequentheid en geruststelling.

Buitensporige angst is vaak het kenmerk van gedesorganiseerde gehechtheid. Vaak lijden de personen met deze vorm van gehechtheid aan emotionele ontregeling, aan psychische en fysieke verwarring. Het is belangrijk om bij hen een fundamenteel gevoel van regulatie en relatieve veiligheid te bewerkstelligen.

De auteur biedt in haar boek vele oefeningen aan, zoals: '*Door wie voel jij je veilig en ontspannen?*' - '*Veilige gehechtheid oproepen*' – '*Herinneringen aan contingentie (geestverwantschap of zielsverbondenheid) bewust worden*' - '*Hoe laat je zelf jouw liefde blijken?*' en '*De competente beschermer*'.

Veilige gehechtheid betekent afstemming met de directe omgeving: met passende bescherming, met aanwezigheid en ondersteuning (contingentie), in autonomie en interafhankelijkheid (oogcontact), door ontspanning (plezier, humor), met vertrouwen, met veerkracht.

Hoe kun je veilige gehechtheid bevorderen? Door diepgaand en bekrachtigend luisteren, in het aanwezig zijn, door af te stemmen (met empathie), door gezamenlijke aandacht in te zetten, contact onderhouden, bewust zijn van komen en gaan, je ogen gebruiken, samen spelen, de automatische piloot uitschakelen, actief goedmaken. Bruikbare tips om hechting in relaties te bevorderen, zodat je nieuwe ervaringen, ideeën en hulpmiddelen kunt ontwikkelen.

Aan het eind van het hoofdstuk over veilige gehechtheid staat een leidende reeks aan vragen voor persoonlijke inventarisatie en evaluatie. Zoals *"Ben je aanwezig bij je geliefden en zorg je dat je niet wordt afgeleid terwijl je je met hen verbindt?"*; of: *"Kun je de omschakeling van alleen-zijn en samenzijn soepel en zonder al te veel moeite maken?"*

Vermijdende gehechtheid of zoals Heller dat ook noemt 'gehechtheidsaanpassing als baby' kent een aantal factoren die bijdragen aan het ontstaan van vermijding: isolatie, gebrek aan aanwezigheid, ontbrekende aanraking, emotionele verwaarlozing, expressieve dissonantie (inadequate mimiek), onderbroken betrokkenheid en afwijzing. Ook in dit hoofdstuk geeft Heller bruikbare oefeningen om te groeien naar meer verbondenheid met anderen, bijv. door oefeningen als: *"Gedeelde aandacht"* en *"Vriendelijke ogen"*. Ook schetst zij het belang van zelfregulatie en omschakelen naar verbinding maken. Er ontstaat dan groei: meer empathie, verbeterde sociale interacties, beter bestand zijn tegen stress en toename van verbondenheid en intimiteit. En dat is voor ieder mens de moeite waard. Aan het eind van dit hoofdstuk worden vragen gesteld als*: "Heb je moeite met hechte relaties?" - "Werk je liever alleen in plaats van met anderen?" - "Vind je de relaties met dieren of voorwerpen prettiger dan relaties met mensen?"*

Op dezelfde diepgaande en therapeutische manier worden in uitvoerige hoofdstukken de onderwerpen 'ambivalente gehechtheid' en 'gedesorganiseerde gehechtheid' behandeld. Met praktische tips (let op de toon waarop je spreekt, aanraken op een veilige manier, grenzen herstellen) en oefeningen (*'de oase van gehechtheidsbondgenoten'*).

Tot slot gaat de auteur in op je eigen gehechtheidsstijl en de context van liefdesrelaties, de relationele dynamiek.

Uiteindelijk hoopt Heller dat de lezer door dit boek en door alle oefeningen leert om te komen tot herstel in relaties en te groeien in veilige gehechtheid, meer inzicht verkrijgt en groeit in vaardigheden, met meer oog voor wederzijds respect en waardigheid tussen mensen, aandacht voor (mede)mens en onze (leef)omgeving. Voor een leven waar meer ruimte is voor verwondering, waardering en liefde. Ten diepste gaat zij ervan uit dat wij als personen van binnenuit de capaciteit, het innerlijke vermogen hebben tot intimiteit, verbondenheid, gewaarwording en liefde. En dat is een hoopvol uitgangspunt en daar ligt de kracht van gehechtheid.

Heller D.P. (2019)

De kracht van gehechtheid

Het innerlijke vermogen ontwikkelen om diepgaande en bestendige relaties aan te gaan.

Uitg. Mens! – Eeserveen (288 pp., € 24,50)

&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&

➢ Bijlage 1:

NEW PUBLICATIONS (Bron: Nieuwsbrief - augustus – SIRG-FCAR)[12]

Alareeki, A., Shipton, L., & Lashewicz, B. (2022). "They're either afraid or ignorant": Experiences of stigma and blame among fathers raising autistic children. *Research in Autism Spectrum Disorders*, *96*, 101999. https://doi.org/10.1016/j.rasd.2022.101999

Andreasson, J., Tarrant, A., Johansson, T., & Ladlow, L. (2022). Perceptions of gender equality and engaged fatherhood among young fathers: parenthood and the welfare state in Sweden and the UK. *Families, Relationships and Societies*, 1-18. https://doi.org/10.1332/204674321X16520100466479

Andrews, K., Ayers, S., & Williams, L. R. (2022). The experience of fathers during the COVID-19 UK maternity care restrictions. *Midwifery*, 103434. https://doi.org/10.1016/j.midw.2022.103434

Arslan, Z. G., & Demircioğlu, H. (2022). The impact of fathers' gender perspectives and involvement on children's resilience. *Early Child Development and Care*, 1-15. https://doi.org/10.1080/03004430.2022.2096600

Bakermans-Kranenburg, M. J. (2022). Research on fathers: pathways to coming of age. *Early Childhood Research Quarterly*, *60*, 332-333. https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2022.03.006

Bakermans-Kranenburg, M. J., Verhees, M. W., Lotz, A. M., Alyousefi-van Dijk, K., & van IJzendoorn, M. H. (2022). Is paternal oxytocin an oxymoron? Oxytocin, vasopressin, testosterone, oestradiol and cortisol in emerging fatherhood. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*, *377*(1858), 20210060. https://doi.org/10.1098/rstb.2021.0060

Blackwell, A. H., Asghar, K., de Dieu Hategekimana, J., Roth, D., O'Connor, M., & Falb, K. (2022). Family Functioning in Humanitarian Contexts: Correlates of the Feminist-Grounded Family Functioning Scale among Men and Women in the Eastern Democratic Republic of Congo. *Journal of Child and Family Studies*, 1-14. https://doi.org/10.1007/s10826-022-02356-4

Burt, S. A., Thaler, D., Shewark, E. A., Pearson, A. L., Anaya, C., Tomlinson, R. C., ... & Lonstein, J. S. (2022). Illuminating associations between parenting and deleterious neighborhood characteristics via exhaustive modeling. *Journal of Marriage and Family*. https://doi.org/10.1111/jomf.12871

Chou, Y. J., Hu, B. Y., Wu, H., Chang, C. J., & Winsler, A. (2022). Influence of parental play on Taiwanese 3-year-olds' executive function: Through the path of motor skills. *Journal of Family Psychology*. https://doi.org/10.1037/fam0001006

Clifford-Motopi, A., Fisher, I., Kildea, S., Hickey, S., Roe, Y., & Kruske, S. (2022). Hearing from First Nations Dads: Qualitative yarns informing service planning and practice in urban Australia. *Family Relations*. https://doi.org/10.1111/fare.12731

Daire, C., de Tejada, B. M., & Guittier, M. J. (2022). Fathers' anxiety levels during early postpartum: A comparison study between first-time and multi-child fathers. *Journal of Affective Disorders*. https://doi.org/10.1016/j.jad.2022.06.052

[12] Correspondentie-adres: Audrey-Ann Deneault <audreyann.deneault@ucalgary.ca>

Darawshy, N. A. S., Gewirtz, A. H., Cheng, C. H., & Piehler, T. (2022). Associations of combat exposure and parental locus of control in deployed mothers and fathers. *Family Relations*. https://doi.org/10.1111/fare.12725
de Vente, W., Majdandžić, M. & Bögels, S. M. (2022). Intergenerational Transmission of Social Anxiety in Childhood Through Fear of Negative Child Evaluation and Parenting. *Cognitive Therapy Research*. https://doi.org/10.1007/s10608-022-10320-1
Deneault, A.-A., Cabrera, N. J., & Bureau, J.-F. (2022). A meta-analysis on observed paternal and maternal sensitivity. *Child Development*. Advance online publication. https://doi.org/10.1111/cdev.13832
Doyle, O., Cryer-Coupet, Q. R., & McLeod, B. A. (2022). "All About How You Couch It:" African American Fathers' Visions of Interventions for their Sons. *Journal of Child and Family Study*. https://doi.org/10.1007/s10826-022-02346-6
Drysdale, R. E., Slemming, W., Makusha, T., & Richter, L. M. (2022). Male partners' experiences of early pregnancy ultrasound scans in Soweto, South Africa: The Healthy Pregnancy, Healthy Baby randomised trial. *South African Journal of Child Health*, *16*(2), 72. https://doi.org/10.7196/SAJCH.2022.v16i2.1783

Duffy, S., O'Shea, M., Bowyer, D., & van Esch, P. (2022). Sexism in the silences at Australian Universities: Parental leave in name, but not in practice. *Gender, Work & Organization*. https://doi.org/10.1111/gwao.12880

Freeman, E. E., & Robinson, E. L. (2022). The Relationship between Father–Child Rough-and-Tumble Play and Children's Working Memory. *Children*, *9*(7), 962. https://doi.org/10.3390/children9070962

Gonzalez, J. C., Flores, I., Tremblay, M., & Barnett, M. L. (2022). Lay Health Workers Engaging Latino Fathers: A qualitative study. *Children and Youth Services Review*, 106601. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106601

Jiménez-Iglesias, A., García-Moya, I. & Moreno, C. (2022). Assessing Adolescents' Information Management with Mothers and Fathers: A Brief Report. *Journal of Child and Family Studies*. https://doi.org/10.1007/s10826-022-02377-z

Kang, Y., Ganong, L., & Ko, K. (2022). Divorced parents' perceived benefits and risks of dating and sharing of dating information. *Family Relations*. https://doi.org/10.1111/fare.12735

Khalil, D., Giurgescu, C., Misra, D. P., Templin, T., & Jenuwine, E. (2022). Association of maternal and paternal psychosocial stress and infant hair cortisol among Arab American immigrants: A pilot study. *Developmental Psychobiology*, *64*(7), e22310. https://doi.org/10.1002/dev.22310

Kim, J., & Son, H. (2022). Adolescent delinquent behavior and sleep deficiency: a test of multiple mechanisms using sibling comparison designs. *European Child and Adolescent Psychiatry*. https://doi.org/10.1007/s00787-022-02054-y

Kingsbury, M., Clayborne, Z., Nilsen, W., Torvik, F. A., Gustavson, K., & Colman, I. (2022). Predictors of Relationship Satisfaction Across the Transition to Parenthood: Results from the Norwegian Mother, Father, and Child Cohort Study (MoBa). *Journal of Family Issues*, 0192513X221113850. https://doi.org/10.1177%2F0192513X221113850

Kotelchuck, M., Levy, R. A., & Nadel, H. M. (2022). Voices of Fathers During Pregnancy: The MGH Prenatal Care Obstetrics Fatherhood Study Methods and Results. *Maternal and Child Health Journal*, 1-10. https://doi.org/10.1007/s10995-022-03453-y

Kuscul, G. H., & Adamsons, K. (2022). Maternal and Paternal Predictors of Turkish Fathers' Nurturing and Caregiving. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 00220221221111814. https://doi.org/10.1177%2F00220221221111814

Luo, Y., Zhang, A., & An, Q. (2022). A Parent Education Program for Single Fathers' Parent-Child Relationship in Rural China: A Pretest–Posttest-Follow-Up Study. *Research on Social Work Practice*, 10497315221112961. https://doi.org/10.1177%2F10497315221112961

Merdad, N., Elbedour, S., Lau, J., & Barker, E. (2022). Polygamy and mental health among Saudi middle schoolers: The role of family cohesion and father involvement. *Family Relations*. https://doi.org/10.1111/fare.12741

Muentner, L., & Charles, P. (2022). Family reunification after fathers are released from prison: Perspectives on children's adjustment. *Family Relations*. https://doi.org/10.1111/fare.12739

Mwakalila, E. (2022). Vulnerability of Poverty between Male and Female Headed Household in Tanzania. *Journal of Family Issues*, 0192513X221106740. https://doi.org/10.1177%2F0192513X221106740

Pérez Cortés, F., Arriagada, V., Navarro, C., & Besoain, C. (2022). 'Equitable to the extent possible'. The impact of the social-health crisis on the development of coparenting in first-time parental couples. *Journal of Family Studies*, 1-20. https://doi.org/10.1080/13229400.2022.2080101

Philpott, L. F., Leahy-Warren, P., FitzGerald, S., & Savage, E. (2022). Prevalence and associated factors of paternal stress, anxiety, and depression symptoms in the early postnatal period. *Global Mental Health*, 1-16. https://doi.org/10.1017/gmh.2022.33

Pinquart, M. (2022). Attachment security to mothers and fathers: A meta-analysis on mean-level differences and correlations of behavioural measures. *Infant and Child Development*, e2364. https://doi.org/10.1002/icd.2364

Ranieri, S., Ferrari, L., Rosnati, R., Vittoria Danioni, F., Canzi, E., & Miller, L. (2022). The Mediating Role of Adoption Communication Openness between Family Functioning and the Adjustment of Adopted Adolescents: A Multi-Informant Approach. *Journal of Family Communication*, 1-15. https://doi.org/10.1080/15267431.2022.2095388

Ren, K., Wang, Y., Weinraub, M., Newcombe, N. S., & Gunderson, E. A. (2022). Fathers' and mothers' praise and spatial language during play with first graders: Patterns of interaction and relations to math achievement. *Developmental Psychology.* Advance online publication. https://doi.org/10.1037/dev0001410

Riboni, G. (2022). Textbooks, Cell Phones, and Diapers: Being a Dad in Adolescent Fathers' Own Words. *Online Journal of Communication and Media Technologies, 12*(3), e202221. https://doi.org/10.30935/ojcmt/12226

Rodrigues, G. A., Obeldobel, C. A., Kochendorfer, L. B., Brumariu, L. E., Fareri, D. S., & Kerns, K. A. (2022). Parent-Child Attachment Security and Depressive Symptoms in Early Adolescence: The Mediating Roles of Gratitude and Forgiveness. *Child Psychiatry & Human Development*, 1-12. https://doi.org/10.1007/s10578-022-01394-9

Ruggero, C. J., Shelton, A. J., Bennett, C. B., Dornbach-Bender, A., & Potts, A. (2022). Parental Bipolar Disorder and Attachment Insecurity in Young Adults. *The American Journal of Family Therapy*, 1-15. https://doi.org/10.1080/01926187.2022.2092915

Saini, M. A., Pruett, M. K., & Alschech, J. (2022). The Short-Form of the Coparenting Across Family Structures Scale (CoPAFS-27): A Confirmatory Factor Analysis. *Journal of Child and Family Studies*, 1-16. https://doi.org/10.1007/s10826-022-02359-1

Schulz, F., & Raab, M. (2021). When the last child moves out: Continuity and convergence in spouses' housework time. *Journal of Marriage and Family.* https://doi.org/10.1111/jomf.12873

Sievers, T. (2022). Enabled but not transformed–narratives on parental involvement among first-time mothers and fathers in Germany in the context of parental leave policy design. *Community, Work & Family*, 1-17. https://doi.org/10.1080/13668803.2022.2099248

Thompson, A. J., & Henrich, C. C. (2022). Cross-lagged effects between parent depression and child internalizing problems. *Journal of Family Psychology.* Advance online publication. https://doi.org/10.1037/fam0001012

Vilaseca, R., Rivero, M., Leiva, D., & Ferrer, F. (2022). Mothers' and Fathers' Parenting and Other Family Context Variables Linked to Developmental Outcomes in Young Children With Intellectual Disability: A Two-wave Longitudinal Study. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 1-30. https://doi.org/10.1007/s10882-022-09856-7

Viruru, R., Eslami, Z., & Cherif, M. (2022). Troubling the trope of the authoritarian father: Perspectives from the Arab World. *Childhood*, 09075682221113294. https://doi.org/10.1177%2F09075682221113294

Zilincikova, Z., & Albertini, M. (2022). Does union type make a difference when you separate? Frequency of father–child contact and father's satisfaction with the relation. *Genus*, *78*(1), 1-23. https://doi.org/10.1186/s41118-022-00169-3

Bijlage 2:

Bron: https://www.ouderscentraal.nl/herkenbaar-verhaal-over-schurend-vaderschap/

Herkenbaar verhaal over schurend vaderschap

Door **pepijndg** - 11 augustus 2022

Recensie ‘Erfgrens waar het vaderschap schuurt’ door Bob de Raadt

Het woord ‘erfgrens’ heeft meerdere betekenissen, waaronder een schutting tussen twee percelen en een grens tussen generaties. Over een kadastrale erfgrens kan soms al veel te doen zijn; bij een bloedband is een erfgrens van existentieel belang. Zo’n erfgrens bepaalt bewust of onbewust je leven, je gevoelens, je bestaan, je relaties, je beleving, je identiteit. Het gaat over intimiteit en gekend worden, over nabijheid en afstand. In dit boek van Marco Martens schuren beide erfgrenzen

We ontmoeten de hoofdpersoon, Hubert, als hij als 12-jarige jongen met zijn vader in een snackbar een ijsje eet. Een vooral zwijgende ontmoeting. Hij heeft nu een stem in de omgangsregeling; alsof dat gevierd moet worden. Aan het eind van het gesprek vraagt vader aan

Hubert of hij er over nagedacht heeft elkaar vaker te zien. "Ik hield mijn ogen strak op de tafel gericht en vroeg hem me naar huis te brengen."

Het besef van vaderschap is de rode draad door dit boek. Dat komt het meest tot uitdrukking in een mailwisseling met zijn vader. Hubert schrijft, met zijn eigen kind in gedachten: "Sinds ik vader ben geworden moet ik denken aan je. Meer dan dat ik je mis, wil ik antwoord kunnen geven als ze vragen wie hun opa is. (…) Ik heb nog werk aan de deuren die je destijds voor me dichtsloeg: meer dan ruimte heeft een jongetje *beschutting* nodig. (…) Ik walg van de ingebouwde afstand. Een zoon verlangt naar een vader die voor hem vecht, die zich durft te tonen, die hem de hand reikt in de kwetsbaarste vorm denkbaar. Ik verlang naar een hand die zich niet meer verschuilt achter de omstandigheden. (…) Kijk, vader, ik doe het ook: ik zoek mijn afstand in emoticons, een schutting om gedachten overheen te gooien". De erfgrens wordt voelbaar.

De auteur schetst hier pijnlijk duidelijk de afstand tot zijn biologische vader en de emotionele pijn, het verlangen naar een betere relatie, met minder afstand en meer betrokkenheid, voorbij de onmacht binnen deze relatie. Hubert verlangt naar zelfvertrouwen in zijn vaderschap en als partner zodat hij kordaat kan optreden, ook als bij de bouw van het nieuwe huis de erfgrens overschreden is en hij zich uitgelachen voelt. Hij wil absoluut niet de vader zijn die "ik niet worden wil, want vaderschap brengt verantwoordelijkheden met zich mee."

'Erfgrens waar het vaderschap schuurt' beschrijft op een subtiele en meelevende manier hoe een jongen zich ontwikkelt tot een vader die verantwoordelijkheid draagt voor zijn kinderen en die worstelt met zijn eigen vader. De auteur gaat ook in op de rol van zijn moeder en van zijn stiefvader in zijn leven. En over zijn leven als cabaretier, waarin hij het 'vaderschapsthema' in een sketch over zijn biologische vader zoveel ruimte kan geven dat het publiek aan zijn lippen hangt. Zo kan hij zijn zoektocht lekker projecteren. Zoeken naar verbinding en het verhaal van zijn vader.

Dit boek biedt de lezer een verhaal dat diep insnijdt in wat een gewoon, luchtig leven van alle dag lijkt. Echter, een dagelijks leven waarin het vaderschap, beiderzijds, schuurt. Een met z'n eigen vader.

Erfgrens waar het vaderschap schuurt >>

Bob de Raadt, is onderzoeker bij de Erasmus MC Rotterdam, afd. Verloskunde, gastdocent bij de Erasmus MC Academie, freelance contextueel maatschappelijk werker, lid van Connect2fathers en eigenaar van de website www.bobderaadt.nl en auteur bij *'Vaderschapskennnis'* en *'VaderKracht Centraal'*. Contact: bobderaadt@live.nl

Zie ook:

- **Verstevig vaderschap en vaderbetrokkenheid**[13]
- **Impact vaderschap op leven man onderbelicht**[14]**;** https://www.ouderscentraal.nl/impact-vaderschap-op-leven-man-onderbelicht/

&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&&

[13] Vindplaats: https://www.ouderscentraal.nl/verstevig-vaderschap-en-vaderbetrokkenheid/ . Artikel verwijst naar https://www.ouderscentraal.nl/impact-vaderschap-op-leven-man-onderbelicht/

[14] Verwijst naar: https://www.ouderscentraal.nl/vaders-even-belangrijk-voor-ontwikkeling-kinderen-als-moeders/ + naar https://www.ouderscentraal.nl/de-wetenschap-achter-vaderschap/ + naar https://www.ouderscentraal.nl/vaders-vergeten-groep-ouderbegeleiding/ (zie ook vermelding/artikel in het hoofdstuk 'berichten' van dit nummer)